

Månadsbrev augusti 2019

Av Sven-Göran Fransson. Styrelsemedlem i Heidenstamsällskapet

Martin Kylhammars senaste bok *Ett hemligt liv* har redan kommenterats på sällskapets hemsida, månadsbrev från april i år. Här följer ytterligare en reflektion som berör åldrandet, dels hos Heidenstam och dels hos oss själva.

I boken framkommer nya intressanta fakta bland annat om Heidenstams åldrande. Här framtonar tillfälliga försämringar av hans intellekt i samband med hjärnblödningar vilka följdes av tydlig återhämtning. Tidigare uppfattningar har mer betonat någon form av fortskridande demens. Enligt Kate Bang i hennes bok *Övralid* fick Heidenstam under början av 1930-talet svårigheter att läsa själv och ibland även tappade koncentrationen när någon annan läste högt. Hon beskriver hans uppenbara svårigheter att samla sig inför uppgiften att nedteckna sin egen biografi. Resor för konvalescens hade endast tillfällig förbättringseffekt. Kylhammars forskning och tillgång till tidigare icke offentligt material ger en mer nyanserad bild. Trots Bangs beskrivning deltog Heidenstam i ett flertal resor både i Sverige och utomlands fram till hans första hjärnblödning 1936. Återhämtningen därefter skedde relativt snabbt och han medverkade i en del vardagsbestyr men samtidigt anades en sjunkande intellektuell spänst i hans brev och han plågades även av oro, nedstämdhet samt ångest. Året efter inträffade en ny och svårare hjärnblödning med längre konvalescens. Efter viss förbättring var Heidenstam en åldrad man men med "värdighet och livskvalitet".

Heidenstam har i mitt tycke gjort några mycket målande beskrivningar av minnets irrgångar utan att man lider av sjuklig minnesförlust. I *Tankar och utkast* från 1941 skriver han om "Minnets valvgångar och mysterietempel" hur ungdomsminnen plötsligt kan dyka upp från ingenstans. "Jag tycker mig vandra i långa valvbågar med en vanlig rad av kassafack... Det är i gångarna i min hjärna som jag vandrar, i en labyrint där jag ibland går vilse och får gå tillbaka ett stycke. Än slår en klaff upp till det ena kassafacket, än till det andra". Han redogör för en rad häpnadsväckande föremål och personer som han stöter på, allt från barndomens leksaker till historiskt berömda personer, "...det kan exempelvis vara årtalet då Caesar mördades, det kära facket krånglar alltid, klaffen till det måste vara skadat på något vis, har rostat i gängorna".

I Marcus Tullius Ciceros bok *Om ålderdomen* skriven omkring år 44 f Kr står det att "Dumdristighet hör nämligen ihop med ungdom, omdöme med ålder". Boken utgör en argumentation mot olika orsaker till att betrakta ålderdomen som en olycklig tid. Det kan jämföras med ett utdrag ur Heidenstams *Fragment och aforismer* utgiven 1959, "Visdom finns ej hos ungdomen. Den har andra dygder. Först ett långt livs erfarenheter skänker visdom... Ungdomen är en strid mot ålderdomens fördomar och ålderdomen en frigörelse från ungdomens". I nästa stycke fortsätter han: "För de gamla springa alla saker bort och gömma sig... Det blir att söka och söka... Det gör dem otåliga, och det är så mycket annat som också gör det. De höra dåligt, därför svarar de ibland oriktigt och verka därigenom grumsiga i tanken utan att vara det. Ibland kunna de ej minnas namn eller raskt hitta rätta ordet, fast deras tanke kan vara skarp och klar".

I *Sven Stolpe berättar, Svenska folkets litteraturhistoria*. Verner von Heidenstam skriver Stolpe: Ännu i hans sena och plågade ålderdom var det ett under att möta Heidenstam; han var matt, hans inbillning hade tröttats, men allt emellanåt kom fortfarande infallen lika friska, dåraktiga, geniala...

I följande dikter berör Heidenstam åldrandet, Vid kistan med familjereliker från *Dikter* och ur *Nya dikter* är Vid vägens slut, Begynd vandring och Ålderdomen ytterligare exempel.

Vem har inte, utan att vara särskilt ålderstigen, upplevt att ett namn plötsligt faller bort mitt i ett samtal eller ordet i korsordet som man egentligen kan är som bortblåst och det dröjer åtskillig tid innan det dyker upp – oftast efter diverse annan distraherande verksamhet. Klaffen öppnas igen på ett obegripligt sätt, man hade ju som talesättet säger, ordet på tungan eller i bakhuvudet. Är vi inte alla lite grumsiga i tanken ibland och gränsen mellan normalt eller accelererande åldrande är otydlig, speciellt under tillfällig stress?